

ČRNOGLAVI GALEB *LARUS MELANOCEPHALUS* IN NJEGOV STATUS NA SLOVENSKI OBALI

Borut RUBINIČ

ornitolog, Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, 61000 Ljubljana, Žibertova 1, SLO
ornitologo, Società per l'osservazione e lo studio degli uccelli della Slovenia, 61000 Ljubljana, Žibertova 1, SLO

IZVLEČEK

Podan je prvi temeljit pregled pojavljanja in številčnosti črnoglavega galeba na slovenski obali. Pri štetju je bila poleg običajnih metod, ki upoštevajo samo prisotne osebe uporabljena tudi metoda štetja, ki temelji na poznavanju fenologije, oz. starostne strukture določene populacije. Število galebov, ki vsako leto preletijo slovensko obalo, je med 3200 in 36000, kar znaša med 0,5 in 5% svetovne populacije te vrste.

Ključne besede: črnoglavi galeb, *Larus melanocephalus*, status, slovenska obala
Key words: Mediterranean Gull, *Larus melanocephalus*, status, Slovenian coast

UVOD

O črnoglavem galebu v Sloveniji je zelo malo znanega. Dosedanje objave obsegajo le nekaj podatkov iz časa preleta (Škornik *et al.*, 1990). Le malo izmed njih pa je kvantitativnih, tako da si je težko izoblikovati pravo predstavo o pogostnosti in številčnosti te vrste pri nas.

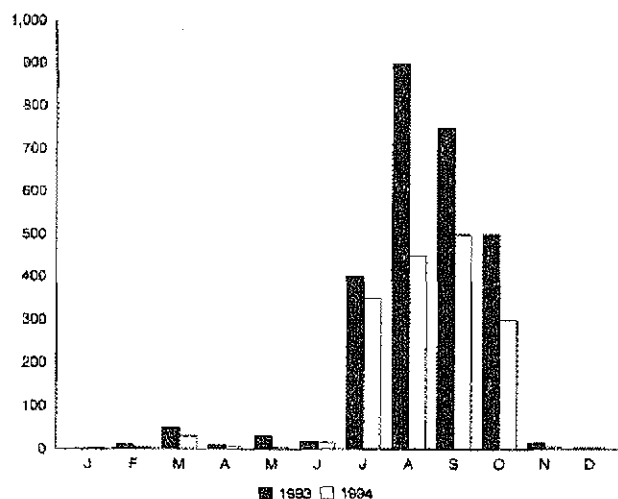
Namen prispevka je prikazati status in številčno ter starostno strukturo črnoglavega galeba na slovenski obali. Z zbranimi podatki bom podal tudi pomen regije za to vrsto v evropskem, oz. svetovnem merilu.

Območje pojavljanja vrste

Edino območje pri nas, kjer se črnoglavi galeb redno pojavlja, je slovenska obala. Povsod drugje po Sloveniji se vrsta pojavlja le naključno. Območje, ki sem se ga v raziskavi lotil, je območje ožjega pasu slovenske obale med Debelim Rtičem in Sečoveljskimi solinami.

V času med leti 1991 in 1995 sem to območje obiskal v približno 160 dnevniških terenskih obiskih, kar znese približno 30 dnevniških terenskih obiskov na leto.

Ker je črnoglavi galeb v negnezditvenem času izrazito vezan na morske biotope, lahko med obravnavano območje štejemo območje njegovega pojavljanja, ki je zelo ozko omejeno na Sečoveljske in Strunjanske soline, Škocjanski zatok, Zaliv polje pri Ankaranu ter zgolj nekaj metrov širok pas ob celotni slovenski obali, ki ga vrsta občasno uporablja kot prostor za počitek ali prenočevanje. Za razliko od ostalih vrst galebov (*Laridae*), se črnoglavi galeb le izjemoma hrani na smetiščih, kakršna so na slovenski obali npr., odlagališča Dragonja, Korte pri Izoli in Prade pri Koprju. Večinoma vrsta uporablja zgoraj naštetá področja za dnevni počitek, redkeje za prenočevanje in prehranjevanje. Večji pomen pri prehranjevanju vrste imajo predvsem velike količine solinskih rakcev in drugega v slani in brakični vodi živečega potencialnega plena te vrste na prej omenjenih območjih. Kljub veliki količini v plitvinah in na položih prisotnega plena, se črnoglavi galebi v Slovenskem primorju pogosteje hranijo na odprti morski površini. Tako je njihovo področje pojavljanja omejeno na ozki obalni pas z obrobajočim ga morjem, ki za vrsto v preletnem in postgnezditvenem času predstavlja tako prehranjevalno območje, kot tudi območje običajnega prenočevanja.

Slika 1: Številčnost črnoglavega galeba (*Larus melanocephalus*) na slovenski obali v letih 1993 in 1994.

Figure 1: Abundance of Mediterranean Gull (*Larus melanocephalus*) on the Slovene coast in years 1993 and 1994.

Splošna razširjenost in status v Evropi

Gnezdenje

Glavnina gnezditvenega areala črnoglavega galeba *Larus melanocephalus* je na ukrajinskih obalah Črnega in Azovskega morja. V Evropi gnezdi redno, vendar v manjšem številu le v Grčiji, Italiji in Franciji, občasno in z velikimi številčnimi nihanji pa tudi v nekaterih srednje, severno in zahodno-evropskih deželah (Glutz von Blotzheim & Bauer, 1982; Cramp & Simmons, 1985).

Na področju med Moločnijskim limanom na vzhodu in zalivom Tendra na zahodu Ukrajine gnezdi 210 do 300 tisoč parov, kar je nekaj manj kot 98,0% celotne gnezditvene populacije te vrste (Glutz von Blotzheim & Bauer 1982).

Državi z večjim številom gnezdečih parov sta še Grčija, kjer gnezdi 2000 do 5000 parov (ICBP 1992) in Italija, kjer se je v zadnjih letih število gnezdečih črnoglavih galebov v Valli di Comachio na izlivu Pada, dvignilo na 760-1220 parov.

Razen v omenjenih deželah, so redna gnezdišča vrste še v Franciji, kjer v Camargue Bouches-du-Rhône in v Pas-de-Calais vsako leto gnezdi približno 115 parov. Edino redno gnezdišče črnoglavega galeba na atlantski obali je v Marais d'Olonne, Vendée prav tako v Franciji.

V drugih evropskih državah gnezdi vrsta le občasno: Avstrija (Neusiedler See, do 3 pari), Češka (Mlýnský Rýbník, 1-5 parov), Poljska (10-20 parov), Belgija (26 parov), Danska (do 3 pari), Nizozemska (nad 200 parov), Nemčija (2-10 parov), Španija (10-20 parov), Švica (1 par), Madžarska (30-35 parov) Turčija (do 30 parov), Velika Britanija (6-15 parov) in v letu 1995 celo

Irska. V večini od navedenih držav pa število gnezdečih parov narašča (ICBP, 1992).

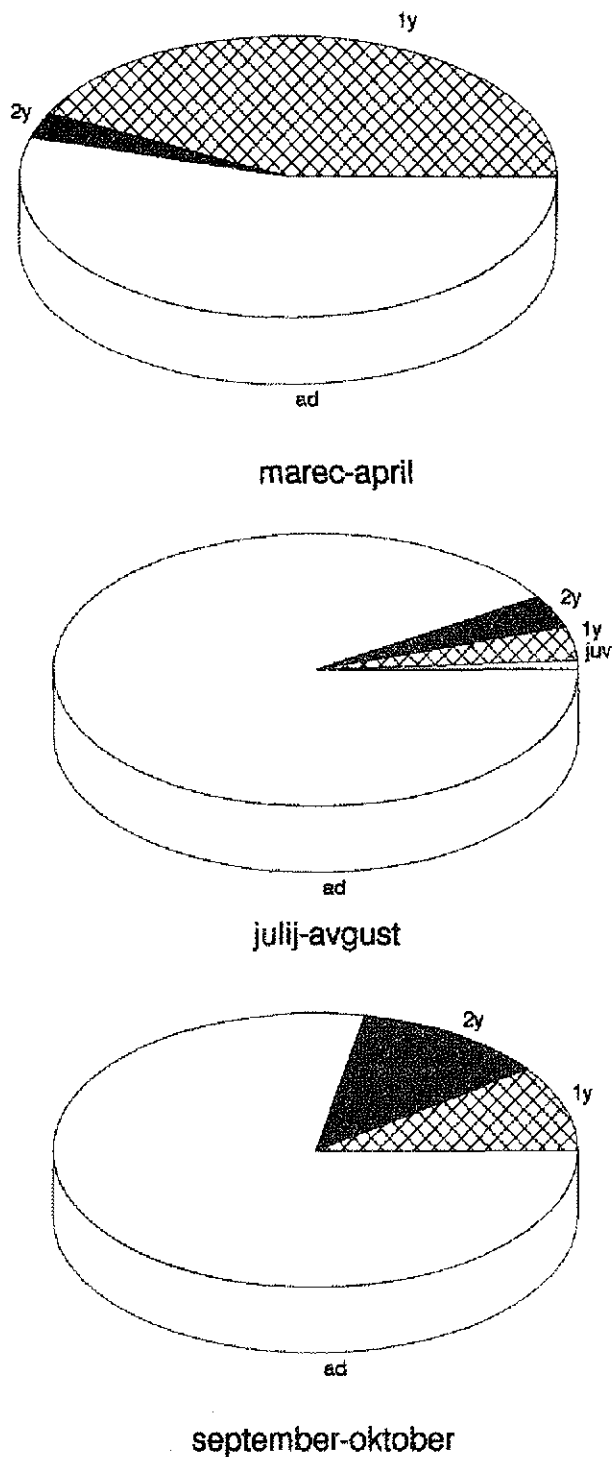
Selitev in prezimovanje

V večini svojega gnezditvenega in prezimovalnega območja je črnoglav galeb značilna morska, oz. obmorska vrsta, ki le redko zaide globoko v notranjost. Na obalah zahodnega Sredozemlja šteje celotna prezimujoča populacija črnoglavega galeba približno 20-30 tisoč osebkov, od tega jih je samo v okolici reke Ebro (Španija) okoli 15000 (Glutz von Blotzheim & Bauer, 1982). To pa je le manjši del celotne prezimujoče populacije, ki naj bi (glede na kvantitativne podatke o številčnosti na gnezdiščih) štela približno 600-700 tisoč ptic. Večji del populacije naj bi tako prezimoval na odprtem morju Sredozemlja, predvsem v Tirenem morju (Glutz von Blotzheim & Bauer 1982). Nekateri viri navajajo kot del areala prezimujoče populacije črnoglavega galeba tudi Jadransko morje (Jonsson 1992). Na jadranski obali severne Italije je črnoglav galeb reden prezimovalec; na območju Maranskih, Gradeških in Beneških lagun prezimuje približno 1200-2000 osebkov te vrste (Rubinič, lastna opazovanja, Acerbi, Kravos idr., ustno). Za vzhodno obalo Jadranskega morja pa dokazov o prezimovanju ni.

OBMOČJE RAZISKAV IN METODE DELA

V delu je obravnavan čas med leti 1991 in 1995, ko sem se posvetil raziskovanju pojavljanja črnoglavega galeba v Sloveniji in deloma na severnem delu hrvaške Istre. Poleg opazovanja in štetja sem določal tudi starostne strukture prisotnih osebkov (Grant 1986). S tem sem, poleg natančne določitve časa prihoda določenih starostnih struktur galebov ocenil tudi velikost populacije na obravnavanem območju. Ker se črnoglav galeb le na Strunjanskih in Sečoveljskih solinah pojavlja redno in v večjem številu, sem ti lokaliteti obiskal največkrat. V območje raziskav, oz. obravnavano območje pa spada tudi ostala slovenska obala, kjer se vrsta v določenem času ravno tako pojavlja, vendar manj redno in v manjšem številu. S tem je omenjena celotna obala med Piranom in Koprom, Škocjanski Zatok in obala med Ankaranom in Debelim Rtičem.

Galebe sem predvsem v času intenzivnega preleta (jul.-nov.) spremljal redno vsak teden, večkrat pa sem jih štel, oz. določal starostno sestavo jat celo dva dni zapored. Na ta način, torej z opazovanjem spreminjanja sestave populacije na podlagi morfoloških znakov in na podlagi spreminjanja starostnih struktur, sem spekuliral na možno zamenjavo preletne populacije. Ta naj bi bila, glede na dobljene rezultate, v enem tednu pojavljanja vrste na obravnavanem območju med 20% in 100%. Procent verjetnosti ima tako velik razpon zaradi nenatančnosti lastno izoblikovane metode in zaradi

Slika 2: Povprečna starostna struktura črnoglavega galeba v marcu in aprilu (zgoraj), juliju in avgustu (v sredi) ter septembru in oktobru (spodaj) na slovenski obali.

Figure 2: Average age structure of Mediterranean Gull on the Slovene coast: March-April (above), July-August (center) and September-October (below).

spreminjanja številčnosti strukture jat črnoglavih galebov v določenih obdobjih preleta (jul.-nov.). Ker je vrsta v času preleta zelo mobilna, osebk pa so neredko zelo razpršeni po celotnem območju pojavljanja, je to najzanesljivejša izvedljiva metoda ocenjevanja velikosti tranzitne populacije. Na ta način dobljena ocena je sicer groba, kljub temu pa nudi vsaj osnoven vpogled v številčnost črnoglavega galeba na nekem območju, oz., konkretno, v Slovenskem primorju.

REZULTATI IN DISKUSIJA

Razširjenost in status na slovenski obali

Opazovanja v času preleta

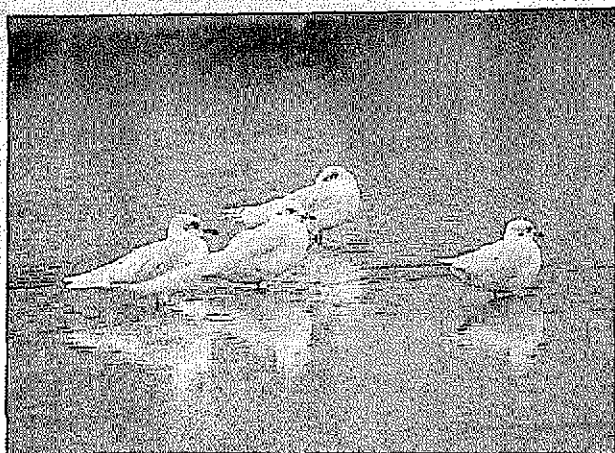
Ukrajinska gnezdišča zasedejo črnoglavci večinoma že sredi aprila, medtem ko se gnezditve na ostalih evropskih gnezdiščih intenzivno prične proti začetku meseca maja.

Na slovenski obali se črnoglavci v nekoliko večjem številu prvič pojavijo v začetku marca, to je v obdobju selitve proti vzhodnoevropskim gnezdiščem (sl. 1). V tem času jih je moč pogosto videti v manjših skupinah v Sečoveljskih solinah, Škocjanskem zatoku, in ob obali od Izole do Strunjana. Zanimivo je da prevladujejo jate v katerih so mešano prisotne vse starostne skupine (tako 1. zimski in 2. zimski, kot tudi osebk v odraslem zimskem, oz. odraslem letnem perju) (sl. 2, 3, 4 in 5). Osebk so večinoma vidno izčrpani in bodisi počivajo na vodi, daleč od obale bodisi stikajo za hrano na morju ali ob obali. Precej pogosto jih vidimo tudi v bližini obmorskih mest, kjer se ta, običajno sicer precej "zadržana" in v preletnih območjih zelo mirna vrsta, poganja za drobtinami kruha skupaj z številnimi rečnimi galebi *Larus ridibundus*. Menim pa, da so opazovani osebk le manjšina populacije, ki se zaradi utrujenosti za kratek čas ustavijo na zgoraj navedenih mestih. Večina galebov verjetno naše kraje preleti na odprtem morju brez zaustavljanja in na velikih višinah, podobno, kot je bilo ugotovljeno pri septembrskem preletu preko bolgarske črnomske obale (Robel & Königstedt 1974).

Spomladanska selitev se navadno konča proti koncu istega meseca ali pa v začetku naslednjega. Vse od takrat, pa do druge polovice meseca julija so bili namreč vsi opazovani galebi na slovenski obali v manjših skupinah le redko večjih od 20 primerkov, večina osebkov pa je bila spolno nezrelih klatežev.

Opazovanja v postgnezditvenem času

V prvi polovici julija se v Slovenskem primorju pojavijo prve večje jate črnoglavih galebov. Te jate, ki štejejo od 50 do 150 osebkov se v Slovenskem primorju pojavijo že med 3. in 8. julijem. Sestavljajo jih skoraj izključno (90%) odrasli osebk, ki so v tem času ve-

Slika 3: Črnoglavci (Larus melanocephalus) v Strunjanu, oktober 1994 (Foto: B. Rubinič).

Figure 3: Mediterranean Gulls (Larus melanocephalus) at Strunjan in October 1994 (Photo: B. Rubinič).

činoma še v gnezditvenem perju. To so osebk, ki so končali z gnezdenjem in že zapustili gnezditvene kolonije. Glede na zgodnji čas pojavljanja pri nas, menim da gre za osebk s srednje in zahodnoevropskih gnezdišč, saj je višek preleta v Ukrajini gnezdečih galebov šele v drugi polovici septembra (Robel & Königstedt 1974). Odraslim osebkom se kasneje pridružijo še mlade ptice. Ker se pri nas zadržujejo daljši čas, ne pa tudi preko zime, njihove prisotnosti ne moremo označiti niti za prelet, niti za prezimovanje. Naša obala jim očitno predstavlja prehranjevalno točko, na kateri se med preletom zadržijo nekaj časa, da si povečajo podkožne rezerve.

Jate galebov na območje slovenske obale prihajajo še cel mesec julij, avgust in september (v nekaterih letih celo do prve polovice oktobra). Število črnoglavih galebov na omenjenem področju doseže maksimum okoli 900 osebkov opaženih v enem dnevu med avgustom in septembrom (sl. 1). Med koncem julija in koncem oktobra je velikost populacije črnoglavih galebov na slovenski obali dokaj enakomerna in se giblje med 400 in 800 osebk. Točnejšo sliko o številčnosti pa lahko dobimo z natančnim določanjem starosti opazovane populacije galebov po že omenjeni metodi. Odstopanja v enotni starostni sestavi populacije, ki očitno ni stalno prisotna, temveč je zgolj navidezno stalno prisotna (to navideznost nam vsiljuje dejstvo konstantnega števila populacije) nam potrjujejo domnevo o stalnem toku tranzitnih osebkov, ki se ves čas izmenjujejo z drugimi, že prej pri nas prisotnimi osebk.

Na ta način sem ugotovil, da je v postgnezditvenem času v letih 1993 in 1994 slovensko obalo preletelo od 3200 do 36000 osebkov črnoglavih galebov. Seveda je številka zaradi ohlapnosti metode zgolj približna. Kljub

temu pa je verjetno, da iz celotnega okvira lahko izločimo minimum (3200 ex.), ki določa skrajno spodnjo mejo 20% zamenjave preletne populacije na teden pojavljanja, kot tudi lahko brez oklevanja izločimo skrajni maksimum (36000 ex.), ki določa skrajno zgornjo mejo 100% zamenjave preletne populacije na teden preleta te vrste v Slovenskem primorju. To pa pomeni, da poleti in jeseni slovensko obalo preleti približno 0,5-5% celotne svetovne populacije te vrste.

Opazovanja v času prezimovanja

Najmanj podatkov o črnoglavem galebu pri nas je iz obdobja prezimovanja (Sovinc 1994). To je čas med začetkom novembra in začetkom marca, ki naj bi ga večina populacije, kot že rečeno, preživela na obalah zahodnega Sredozemlja, oz. kar na odprtih površinah, predvsem Tirenskega in Sredozemskega morja.

Zadnje jate črnoglavih galebov zapustijo slovensko obalo v sredini, izjemoma proti koncu oktobra. V novembru postane ta vrsta galeba na slovenski obali redka in maloštevilna; le redko je moč v tem času opazovati jate, ki štejejo 10 ali celo več primerkov. Njihovo število se proti sredini novembra še nadalje zmanjšuje in navadno vrsta v zadnji polovici novembra s slovenske obale popolnoma izgine. Do začetka februarja, ko se črnoglavci galeb na obali zopet začne pojavljati redno, je vrsta tu prisotna zgolj naključno in v majhnem številu. Opazimo lahko le enega ali kvečjemu par črnoglavih galebov, ki se po nekaj dni ali celo tednov zadržujejo na slovenski obali. V času slovenske ornitološke zime (od 1.12.-31.1.) sem obalo v vseh štirih zimah obiskal približno 45 krat, črnoglavci galebe pa sem tam opazoval le ob naslednjih priložnostih (tabela 1):

DATUM	n	LOKALITETA
20.12.1992	2	med Kopro in Izolo
26.12.1992	2	Sečoveljske soline
30.12.1993	1	Piran
08.01.1994	2	med Piranom in Strunjanom
23.01.1994	1	Sečoveljske soline
29.01.1994	2	Sečoveljske soline
17.12.1994	1	Sečoveljske soline
02.01.1995	1	med Piranom in Strunjanom

Tabela 1: Podatki o opazovanju črnoglavega galeba (Larus melanocephalus) na slovenski obali v obdobju od 1992 - 1995.

Table 1: Mediterranean Gull (Larus melanocephalus) records on the Slovene coast in the period from 1992 - 1995.

Ob različnih priložnostih so bile opazovane vse starostne skupine črnoglavega galeba, zanimivo pa je, da so se največkrat pojavljali osebk v drugem zimskem

Slika 4: Odrasli črnoglavi galeb (*Larus melanocephalus*) v zimskem perju septembra 1994 v Strunjanu (Foto: B. Rubinič).

Figure 4: Adult Mediterranean Gull (*Larus melanocephalus*) in winter plumage at Strunjan in October 1994 (Photo: B. Rubinič).

Slika 5: Črnoglavi galeb (*Larus melanocephalus*) med golitvijo iz mladostnega v prvo zimsko perje (1st. W) septembra 1994 v Strunjanu (Foto: B. Rubinič).

Figure 5: Juvenile Mediterranean Gull (*Larus melanocephalus*) in winter during the moult to first winter plumage at Strunjan in October 1994 (Photo: B. Rubinič).

perju (2nd. winter), ki so sicer najmanj številni.

Pri pojavljanju črnoglavega galeba na slovenski obali je težko govoriti o rednem prezimovanju te vrste na obravnavanem območju, saj je prezimujoča, oz. populacija, ki se pojavlja na slovenski obali v času med 1.12. in 31.1. premajhna, da bi jo lahko okvalificirali za populacijo, ki redno in v približno konstantnem številu

prezimuje pri nas. Verjetno gre zgolj za posamezne osebe iz redno prezimujočih populacij na italjanski strani, ki se klatijo po okolici prezimovalnega področja in bi jih pri nas lahko označili kot redne, vsako zimo pojavljajoče se klateške zimske goste.

RIASSUNTO

E' la prima rassegna completa sulla presenza del gabbiano corallino sulla costa slovena e sulla sua abbondanza in quest'area. Oltre agli usuali metodi di censimento, che si riferiscono alla determinazione dell'entità della popolazione presente nell'area censita soltanto al momento dell'osservazione, è stato usato anche il metodo basato sulla fenologia e sulla determinazione dell'età della popolazione. Il dato ottenuto con l'ausilio di questo metodo, che andrebbe dai 3200 ai 36000 esemplari di gabbiano corallino, conferma che la costa slovena è attraversata annualmente dallo 0,5 al 5% della popolazione mondiale della specie.

LITERATURA

Anuario ornitológico - Comunidad Valenciana 1991.

Larus melanocephalus: 64.

Cramp, S. & Simmons, K.E.L. 1985. The Birds of the Western Palearctic, vol 3. Oxford University Press. Oxford.

Glutz, von Blotzheim & Bauer, K. 1982. Handbuch der Voegel Mitteleuropas, Band 8/1:382-402. Wiesbaden.

Grant, P.J. 1986. Gulls: A Guide to Identification. Poyser, Calton.

Jonsson, L. 1992. The Birds of Britain and Europe with North Africa and the Middle East. Christopher Helm. London.

Robel, D. & Koenigstedt, D. 1974 Opažanja o galebu crnoglavom (*Larus melanocephalus*) na bugarskoj crnomorskoj obali. *Larus* 31-32:369-370.

Sovinc, A. 1994. Zimski ornitološki atlas Slovenije. Tehniška založba Slovenije. Ljubljana.

Škornik, I. & Makovec, T. & Miklavec, M. 1990. Favniški pregled ptic slovenske obale. *Varstvo narave* 16:49-99. Ljubljana.